

Litteratur

GUNNAR DAHMÉN:

I förmyndarmänniskornas spår

Vågar man hoppas, att liksom dagens pensionär road minns sin ungdoms tid som swing-pjatt, också studentrevolutionens barn som vuxna i dag skall med nostalgiskt leende se tillbaka på de dagar, då de som samhällstillvända kulturarbetare satt i arbetarblus och keps på Operabaren? I så fall kan läsningen av Arne Anderssons "Vett och Vanvett" (Timbro) återkalla många minnen och en undran om det inte är en överklig fantasi? Men även om det i dag blåser andra vindar, lär alltför många av dem i dag ha sin välfärd förankrad i något departement, där de söker förverkliga sina idéer i bitter envishet klamrande sig fast vid sina illusioner.

Arne Andersson, 55-årig lektor i Göteborg, har samlat några essäer, som har det gemensamt, att de utgör en utställning av vad tidens falska radikalism kunde och dessvärre fortfarande kan. Dess mål är att "minska klyftorna i samhället" – som är lösenordet – och som innebär en nivellering, där "AMS är den ende arbetsgivaren och alla löner betalas via försäkringskassan, där kunskaper kvitteras ut mot ransoneringskuponger och kunskapsrätten är generellt maximerad". När man läser hans med rika belägg försedda framställning, skrattar man högt vid tanken på vad man uppfattar som karikatyr för att i samma ögonblick med förfäran inse, att han bara återger en verklighet, som redan tagit sin början och endast kan hejdas om alla bromsar

dragits åt och kursen är lagd mot mera livsdugliga värderingar och mål.

Andersson behåller sin sinnesjämvikt, men upprördheten träder i dagen vid tanken på klerkernas förräderi – den av Julien Benda formulerade företeelsen. Sartre kunde så sent som 1954 försäkra att "den kritiska friheten är total i Sovjet" och P O Enqvist beskrev folkorden i Kambodja som "utrymning av ett horhus, över vilket bara hallickar kan känna sorg".

Den mest uthålliga och systematiska kunskapsfientligheten kommer emellertid från Skolöverstyrelsen i de skrifter och anvisningar, som deras pedagogiska docenter tvingar på skolan. Den svenska skolideologin är "en ändlös öken av pretentiös enfald", vars främsta mål förefaller vara att skapa en lättmanipulerad hjord ledd av politikens förmyndarmänniskor.

Andersson har rikligt med exempel på vanvett. Lyckligtvis också på vett. Vettets tankar finner han gärna hos en Isaiah Berlin eller en Kolakowski. Själv svarar han också för vettet. I hans samling essäer finns åtskilligt som påminner om Paul Johnson i dennes "Samhällets fiender". Det är samma fiender de bekämpar – den kvasiradikala maffia som med massmedias konformism söker skapa ett samhälle där "åsiktspoliserna patrullera tankandets gator" och där individen skall undertryckas av Staten, Klassen och Facket.

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Socialism och fascism

Att det är svårt att tolka ordet "fascism" beror inte bara på att företeelsen är sammansatt. Det beror också på den politisering som termen mött. Att kalla någon "fascist" har

blivit ett effektivt vapen. Rädslan härför har givetvis verkat avskräckande.

Tidigare sågs ofta fascism och kommunism som politiska extremlägen, varvid de "nor-

mala" alternativen antogs ligga i mitten. Den tesen utmanades bla av Seymour Lipset, som menade att fascism i själva verket var en centerextremism, dvs vissa medelklassgruppers protest mot såväl socialism som kapitalism.

En helt annan aspekt på fascismen ges i Yvan Blots antologi "Socialism och fascism: samma familj" (Timbro samhällsdebatt 1985, pris 63: -). Bokens författare jämför de bägge ideologierna i deras syn på individ, stat och politik. Ett viktigt avsnitt ägnas fascismens och socialismens människoupfattningar. Utan att dessa helt kan visas sammanfalla, framgår dock många intressanta likheter.

Grunden till den delvis nya syn på fascismen som boken framför har lagts av forskare som Hannah Arendt och F A v Hayek, den senare främst i "Vägen till trälldom" 1944. Yvan Blot visar nu, hur socialismens tro att människan måste förnyas genom en omstöpning av den sociala miljön starkt präglat inte bara socialister utan även fascisterna. Bägge har "en naiv tilltro till statens effektivitet när det gäller att bygga om samhället och skapa en ny mänsklighet" (s 74).

I sin reformiver visar inte socialister och fascisterna respekt för individer och lokala gemenskaper, som utmärkt det klassiskt-kristna och borgerliga arvet. Det gäller att krossa den borgerliga andan och medvetet lösgöra individen ur hennes kulturella miljö. Här kommer statens roll fram. Socialister och fascisterna söker med utpräglat politiska åtgärder och svepande reformer ändra individernas värderingar. Främst nyttjas uppfost-
ran, familjepolitik och utbildning.

Samtidigt förklarar fascisterna och socialister krig mot de krafter som hotar deras "sociala ingenjörskonst". De motarbetar familj och företag som institutioner, kristendom och kapitalism som åskådningar. Med särskild misstro betraktas de individer, som är tryggt rotade i en kulturell miljö och en tradition. Erfarenheten visar, att dessa individer har lättare än andra att stå emot ideologins locktoner.

På ett sätt är det märkligt att socialismen som själv uppstått i en rotlös grupp, industriproletariatet, så ofta ryckt människor ur deras miljö. Ett extremfall utgör Sovjet.

Yvan Blot påminner om, hur också fascismen vann stöd från en mycket rotlös grupp, nämligen första världskrigets "proletariat av krigsveteraner". Väl vid makten förflyttade dock även Mussolini sådana folkgrupper.

Det kan invändas, att jämförelsen mellan socialism och fascism är orättvis genom att inte nog skilja på reformsocialism (socialdemokrati) och kommunism. Kan den förra verkligen tillskrivas totalitära drag? Visserligen har, menar författarna, socialismen i Väst modifierats genom att avstå från våld och godta den allmänna rösträtten. De bägge rörelserna söker delvis olika medel till målet, den "nya människan".

Ändå frestar det stora målet, dvs viljan att reformera människan på yttre väg, alltid ledare att tillgripa medel som hotar den individuella friheten: "Mussolinis fascism var mycket olik Hitlers, den svenska socialismen är mycket olik östländernas socialism. Medlemmarna i en familj kan vara mycket olika. Men de har sin gemensamma nämnare i ett ursprung, grundat på samma människo- och samhällsuppfattning, nämligen den konstruktivistiska uppfattningen" (s 80).

Reformsocialisterna söker nog kompromissa med demokratin. "Men även när socialismen accepterar demokratins spelregler och allmän rösträtt avstår den inte från sina anspråk på kulturell revolution. Det handlar om att socialisera individen" (s 78). Rösträtten godtas tex i tron att utvecklingen ändå obönhörligt arbetar för socialismen. Kompromissen med kapital och företagsamhet bärs av samma övervägande.

En tanke som Blots bok väcker är, att fascismen är mycket mera än en extrem, världsfrämmande lära, och att ett slags "pragmatism" knappast är det motgift som krävs. Fascismen var just en praktisk lära. Den "föddes ur handlingsbehovet" med Mussolinis ord. Felet, som fascismen delar med i varje fall den helt materialistiska socialdemokratin, är att ingen broms eller högre instans finns att tillgå gentemot majoritetens, "allmänviljans", nycker. Den genuina motsatsen till sådana -ismer är istället en rörelse, präglad av respekt för individen. Detta kan bara den naturrättsliga traditionen i vid mening väcka.